

Infobestand etappe 16 Kloosterpad Groningen Aduard Noorderhoogebrug.

Kloostermuseum Bernardushof Aduard.

Open: April – oktober 1 dinsdag t/m zaterdag 10:00 – 17:00 uur zondag 13:00 – 17:00 uur. November – maart zondag 13:00 – 17:00 uur Gesloten eerste paasdag en eerste pinksterdag en tussen kerst en oud en nieuw.

In Aduard zijn nog verschillende huizen te vinden die met kloostermoppen van het oude klooster zijn opgebouwd. De Abdijkerk midden in het dorp (zie links) is de voormalige ziekenzaal van het klooster, het oudste medische monument van Nederland en is het enige bouwwerk van het kloostercomplex dat bewaard is gebleven. Het is een prachtig voorbeeld van Noord-Nederlandse Romano-Gotische bouwstijl. Aan het eind van de 16e eeuw werd de zaal als kerk in gebruik genomen. In een van de oudste huizen van Aduard (uit ca. 1600) is het kleine en sfeervolle museum Sint Bernardushof gevestigd. In het museum wordt aandacht besteed aan de geschiedenis van de Cisterciënzer Sint Bernardusabdij te 'Adduwert', die tussen de 12de en de 16de eeuw in heel Europa bekend was. Een bezoek aan museum Sint Bernardushof is een ervaring: een persoonlijke ontvangst en rondleiding in een authentieke sfeer die de bezoeker terugvoert naar het roemruchte monastieke verleden. Een bezoek wordt standaard afgesloten met een bezichtiging van de 13e eeuwse ziekenzaal van het klooster. Het museum in Aduard heeft als hoofddoel een informatiecentrum te zijn waarin de geschiedenis van de Cisterciënzer kloosterorde en het Cisterciënzer kloosterleven verteld en tentoongesteld wordt. In het informatiecentrum, dat een educatief karakter draagt, neemt het klooster te Aduard een prominente plaats in. Het museum ontplooit activiteiten die betrekking hebben op de geschiedenis van Aduard vanaf 1595 tot heden en biedt ruimte voor wisselende exposities van zaken die hierop van toepassing zijn.

Cisterciënzer Klooster Aduard.

De St. Bernardusabdij van Aduard (formeel: Ad Sanctum Bernardum) was een klooster in Aduard, even ten westen van de stad Groningen. De abdij werd gesticht in 1192 vanuit het klooster Klaarkamp in Rinsumageest. Het klooster behoorde tot de orde van de cisterciënzers en was gewijd aan de heilige Bernard van Clairvaux. In zijn bloeitijd was het een der grootste abdijen in Europa. Het einde van het klooster werd ingeluid in 1580, toen het werd ingenomen door staatse troepen. Op 11 september 1580 werd het klooster grotendeels verwoest, als vergelding voor het verzet tegen de incorporatie van het klooster bij het bisdom Groningen in 1575. De meeste gebouwen zijn kort daarna gesloopt. Met het puin werd onder andere de Kranepoort in Groningen gebouwd. Tegenwoordig rest enkel nog de ziekenzaal, die in gebruik is door de Protestantse Kerk in Nederland, en een deel van het refugium in de stad Groningen.

De vroege geschiedenis van het klooster is niet gedocumenteerd. In de Groninger archieven bevindt zich een handschrift uit de vijftiende en zestiende eeuw waarin de geschiedenis van het klooster wordt beschreven, de zogenaamde Abtenkroniek van Aduard, maar het oudste deel van die kroniek is pas drie eeuwen jaar na de stichting van het klooster opgeschreven.[1] Het archief van het klooster is verloren gegaan, waarschijnlijk bij de inname in 1580.

Aduard was niet het eerste cisterciënzer klooster in Nederland. In de zuidelijke Nederlanden was in 1132 het klooster van Orval als eerste dochter gesticht, in Groter-Friesland was in 1165 Klaarkamp in de orde opgenomen.

Tussen 1240 en 1263 werd een grote kruiskerk gebouwd naar voorbeeld van die in Clairvaux. Naast grote kennis op architectonisch gebied geeft dit blijk van kennis van de baksteenfabricage. In de verre omtrek zijn bewijzen te vinden voor deze baksteenindustrie.

Kloostergebouwen en omgeving

De kloostergemeenschap bestond uit zo'n 100 monniken en meer dan 500 conversen. Het klooster bezat land in de verre omtrek in totaal zo'n 6000 hectare en stichtte vele boerderijen, zogenaamde voorwerken, in de wijde omgeving. Voor een overzicht zie de Kloosterkaart Groningen.

Het klooster werd gevestigd in een kweldergebied dat nog nauwelijks werd beschermd door dijken en zodoende doorlopend door de zee werd bedreigd. De kloosterlingen hebben zich van meet af aan ingezet voor de bedijking van het gebied en inpoldering van de kwelders. Voor het in stand houden van afwatering vanuit het zuidelijke gebied en bevaarbaar houden van de verschillende rivieren werd door het klooster, in het begin van de veertiende eeuw, het waterschap Aduarderzylvest opgericht, het eerste waterschap van de provincie Groningen.

Vooral doordat er meerdere vooraanstaande personen in de kloosterschool van de abdij van Aduard verbleven, heeft het klooster bekendheid gekregen. Al vroeg had het klooster een buitenschool bij Bedum, Roodeschool genaamd, waar het huidige gehucht Rodeschool ligt. Deze gaf aan de destijds toekomstige monniken en conversen de gelegenheid om zich in de beginselen van de wetenschap te verdiepen. Daarnaast bezat het klooster een binnenschool waar de gevorderden onderwijs kregen in de vrije kunsten en het canonieke recht (artes et canones).

Het klooster beschikte verder over een refugium in de stad Groningen. Een deel van dit stadshuis, aan

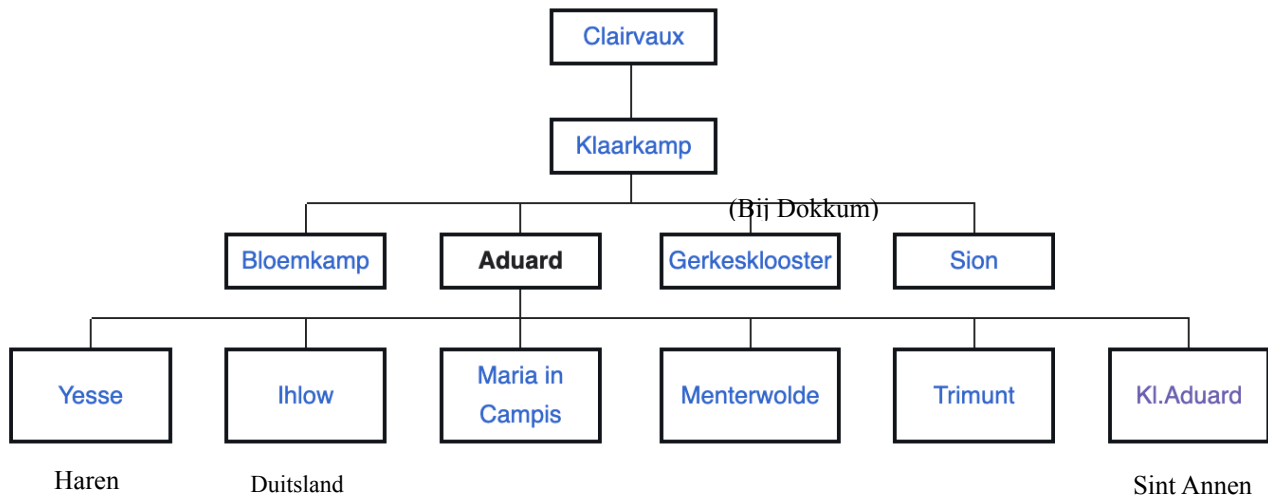
Plattegrond dorp Aduard met daarop de maquette van het klooster.

de Munnekeholm, werd in het begin van de zestiende eeuw door de laatste abt van het klooster omgevormd tot het Aduardergasthuis, dat samen met de kerk van Aduard het laatste restant van het klooster vormt. Aduarder Kring.

Het hoogtepunt van de binnenschool van de abdij lag na het midden van de 15e eeuw, toen het klooster belangrijke geleerden uit geheel Noord-Europa, waaronder Wessel Gansfort, Rudolf Agricola en Alexander Hegius aantrok. Zij kwamen hier bijeen om in de kleine academie van het klooster, de Aduarder kring, te discussiëren. De belangrijkste bron hiervoor is de brief uit 1528 van Goswinus van Halen aan zijn oud-leerling Albertus Risaeus, waarin hij een opsomming van de leden van de Aduarder Kring geeft van in totaal 23 namen, waaraan hij toevoegt dat er nog meer leden waren. Nadat de abt Hendrik van Rees was overleden werd de bevordering van studies licht de kop ingedrukt, maar ook onder latere abten werden er nog bijzondere uitspraken gedaan. Zo sprak Albertus Risaeus er zijn verlichte ideeën uit, waardoor geleerden als Philipp Melanchthon de scholen en leerlingen van de abdij roemden.

Dochterkloosters

Vanuit Aduard werden meerdere zogenaamde dochterkloosters gesticht. Daarnaast werden kloosters onder het gezag van Aduard geplaatst om het toezicht op die kloosters te verbeteren.

Een van de dochterkloosters van die tweede categorie was het klooster van Assen. Oorspronkelijk lag dat klooster in de nabijheid van Coevorden, maar na een strijd tussen Coevorden en de bisschop van Utrecht werd dit klooster verplaatst naar Assen en onder toezicht geplaatst van Aduard. Indirect is het voormalige klooster dus verantwoordelijk voor de groei en bloei van Assen.

Huidige situatie

Op de ruïnes van het complex ontstond het dorp Aduard. De huidige hoofdstraat in het dorp was de vroegere hoofdweg van het klooster die liep van de Noorderpoort naar de Zuiderpoort. De eerste huizen werden gebouwd langs de vroegere haven (de Lindt) van het klooster. Na de teloorgang van het klooster volgden twee eeuwen heerschappij van jonkers in het Huis te Aduard.

App.

Er is een App gemaakt te downloaden van de Apple en Google Store om een reconstructie ter plaatse van de zuilen langs de route van de omtrek van het klooster te bewonderen. .

Abdijkerk

Van het klooster rest alleen nog de voormalige ziekenzaal, die sinds 1597 in gebruik is als kerk van de hervormde gemeente. Mede hierdoor is een goed voorbeeld van Groninger romanogotiek behouden gebleven. De voormalige ziekenzaal is het oudste gebouw met een geneeskundige functie in Nederland. Het is sinds 2016 in handen van Monumentenbezit.

Kanaal de Lindt.

De Lindt, een ruim anderhalve kilometer lang kanaal, ligt ten zuidoosten van het dorp Aduard, tussen het dorp en Nieuwklap in, en mondt uit in het Aduarderdiep. De watergang werd in de middeleeuwen gegraven als een vaarverbinding én watertoevoer voor de abdij van Aduard, een van de belangrijkste kloosters van Noordwest-Europa. Via een inlaatsluis, eeuwen later opgegraven door archeoloog professor Albert Egges van Giffen, werd het klooster voorzien van schoon water uit het Peizerdiep (het huidige Aduarderdiep). Dankzij een verval van zo'n 80 centimeter kon het water vervolgens door gemetselde riolen langs de kloostergebouwen stromen en werd het afvalwater aan de noordzijde weer afgevoerd.

De Lindt was dus zowel een technische vondst als een kloostervoorziening van formaat, waarin het vernuft van de cisterciënzers duidelijk naar voren komt. Bovendien diende het kanaal als haven: grotere schepen konden er aanmeren en via het door monniken gegraven Aduarderdiep hun weg vinden naar open water en de zeevaart. Zo vormde De Lindt een schakel tussen het klooster en de bredere wereld.

Kasteel Selwerd.

Het kasteel Selwerd was een in de middeleeuwen aan de noordzijde van de stad Groningen gebouwd versterkt steenhuis. Het werd gebouwd op twee zogeheten podia (verhogingen).[1]

Het kasteel stond ten noordwesten van de stad Groningen, naast de huidige begraafplaats Selwerderhof, tussen het Van Starckenborghkanaal en de Paddepoelsterweg. Na sloop van het kasteel werd de locatie uiteindelijk een glooiend grasland, dat daarom de Huppels genoemd wordt. Het kan worden overzien vanuit een uitkijktoren, die is geplaatst aan de Laan naar het Klooster. Dit verwijst naar het Klooster Selwerd (dat vroeger naast het kasteel stond), en is een voormalige kleiweg die voorkomt op een kaart uit de 18e eeuw. Ongeveer 900 meter ten westen van het kasteel stond kasteel Zernike. In de jaren negentig van de twintigste eeuw heeft op 'de Huppels' meerdere keren archeologisch onderzoek plaatsgevonden. Het terrein is sinds 1975 een beschermd archeologisch ondergronds rijksmonument.

Klooster Selwerd.

Het klooster Selwerd, ook bekend als Siloe, was een Benedictijner dubbelklooster dat in de middeleeuwen ten noorden van de stad Groningen heeft gestaan. Het klooster is vermoedelijk tussen 1207 en 1217 gesticht op een uithof/voorwerk met een kapel van het Mariaklooster te Ruinen. De eerste vermelding dateert van 1254. In 1469 trad het toe tot de Congregatie van Bursfeld. Het klooster bezat ongeveer 1500 ha aan cultuurgrond plus delen van het Zuidlaarderveen, waar een voorwerk werd gesticht. Als voorwerk diende verder het bisschoppelijke hof te Rasquert bij Baflo, dat het klooster in 1458 in leen kreeg. Ook was er een voorwerk Nienhuis in de Koningslaagte bij Zuidwolde. Daarnaast verkreeg het klooster omstreeks 1215 de parochierechten te Dorkwerd. Selwerd had ook een rol in de waterstaatsorganisatie in het gebied rondom het Reitdiep. Het maakte deel uit van het Aduarder Zijlvest en stelde in 1464 met de kloosters van Rottum en Thesinge de zijlbrier van het Winsumer- en Schaphalsterzijlvest vast. Het klooster was gewijd aan de heilige Catharina. Ter plaatse staat tegenwoordig een boerderij genaamd Grootklooster. De naam van het klooster leeft voort in de Groninger stadswijk Selwerd.

In 1934 heeft men het tracé van het Van Starckenborghkanaal dwars door het terrein van het klooster gegraven. De noordelijke punt is nog te herkennen links van de weg van Groningen naar Adorp, waar de weg van het kanaal afbuigt. De zuidelijke punt ligt aan de andere kant van het kanaal bij de begraafplaats Selwerderhof en is een archeologisch rijksmonument.

De bekende Groningse humanist Rudolf Agricola was een zoon van een van de abten van het klooster.

In 1582 werden de kloostergebouwen verlaten, de nonnen vonden in 1585 onderdak in het Vrouw Sijwenconvent in de stad Groningen, de abt ging in de Sint Jansstraat wonen. Daarnaast werd een huis in de Boteringestraat aangekocht.

Van Starckenborghkanaal.

In november 1938 werd het kanaal officieel in gebruik gesteld door koningin Wilhelmina en werd het genoemd naar de toenmalige commissaris van de Koningin Edzard Tjarda van Starckenborgh Stachouwer. Het kanaal verbindt het Eemskanaal en het Prinses Margrietkanaal en vormt zo een Schakel tussen het IJsselmeer en de haven van Delfzijl.

Noorderhoogebrug.

De naam verwijst naar de voormalige brug over in eerste instantie de Hunze en vanaf begin 17e eeuw het Boterdiep. Bij de stad Groningen waren twee bruggen met de naam Hoogebrug aanwezig, vandaar de toevoeging Noorder. De andere Hoogebrug lag over het Damsterdiep en de plaats eromheen wordt Oosterhoogebrug genoemd. De brug werd hoog genoemd, omdat deze vaste brug boven de weg uitstak en er zo met gemak schepen onderdoor konden varen. De brug lag tegenover het huis aan de Molenstreek 8.

Oorspronkelijk lag hier de Walfridusbrug, die de toegang vormde tot de Wolddijk. Rond 1500 werd de Walfridusbrug vervangen door een hoge brug. Of dit voor de scheepvaart was of om een andere reden is niet bekend. Na het gereedkomen van deze brug raakte de naam Walfridusbrug uit gebruik en werd vervangen door eerst 'hogherbrugge' (1514), vervolgens 'Westerhoogebrug' en vervolgens vanaf ongeveer 1590 door 'Noorderhoogebrug'. Deze bruggen lagen over de Hunze (het Boterdiep bestond toen nog niet) en verbonden de Kleiweg (de latere Bedumerweg) met de Wolddijk.

Pelgrimeren
in Groningen

Begin 17e eeuw werd begonnen met de aanleg van het Boterdiep waarbij alhier een stukje van de Hunzebedding werd gebruikt. Het Boterdiep maakte ten gevolge daarvan een bocht langs de westzijde van het gehucht en de (nieuwe) hoge brug over het diep was daardoor ook aan de westzijde te vinden. In de jaren 1930 werd het diep ten oosten van het dorp rechtgetrokken en werd het in de jaren 1970 nog een stukje verder naar het oosten verlegd. De tegenwoordige brug ligt daardoor veel verder van het dorp af en kreeg de naam Boterdiepbrug.

Het dorp bezit een grote korenmolen, de Wilhelmina. Naast de molen lag een sarrieshut. Op de fundamenten hiervan is een woning gebouwd die dezelfde naam heeft.

Een sarrieshut was de woning van een ambtenaar, aangesteld door de Staten van de provincie Groningen (Stad en Lande). Officieel werd deze woning omschreven als cherchershuis of cherchershut en de ambtenaar had de titel van chercher. Het woord chercher is afgeleid van het Oudfranse woord sarchier, dat belasting betekent. In het Gronings werd de naam al snel verbasterd tot sarries en de cherchershut tot sarrieshut.

De sarrieshutten werden vanaf 1628 gebouwd in de onmiddellijke nabijheid van korenmolens. De chercher was belast met de controle op de belasting op het gemaal. Deze belasting was een recht dat geheven werd op het graan dat de boeren bij de molenaars brachten om het te laten malen. Deze zogenaamde belasting op het gemaal werd in het begin van de Tachtigjarige Oorlog ingevoerd en diende met name ter financiering van de strijd tegen Spanje. Na deze oorlog bleef de belasting gehandhaafd en werd uiteindelijk pas afgeschaft in 1855.

Omdat er veel fraude en ontduiking van de belasting op het gemaal voorkwam en straffen niet voldoende bleken te zijn, besloten de Staten van Stad en Lande en de Ommelander Staten (in de provincie Groningen) in 1628 tot het aanstellen van een chercher bij iedere molen en voor hen werden dan ook de cherchershutten bij de korenmolens gebouwd.